

ANNALES ZBORNÍK
MUSEI SLOVENSKEHO
NATIONALIS NÁRODNÉHO
SLOVACI MÚZEA

ARCHEOLÓGIA 25
ROČNÍK CIX – 2015

ANNALES ZBORNÍK
MUSEI SLOVENSKÉHO
NATIONALIS NÁRODNÉHO
SLOVACI MÚZEA

ARCHEOLÓGIA 25
ROČNÍK CIX – 2015

Bratislava 2015

ANNALES MUSEI NATIONALIS SLOVACI
ZBORNÍK SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO MÚZEA

CIX- 2015
ARCHEOLÓGIA 25

Redakčná rada/Editorial Board

PhDr. Juraj Bartík, PhD. (predseda/Chairman), Doc. PhDr. Gertrúda Březinová, CSc.,
Mgr. Radoslav Čambal, PhDr. Beata Egyházy-Jurovská, PhDr. Zdeněk Farkaš, PhD.,
PhDr. Matej Ruttkay, CSc., PhDr. Etela Studeníková, CSc., PhDr. Vladimír Turčan

Zostavovateľ/Edited by
PhDr. Vladimír Turčan

Preklad do nemeckého, anglického a slovenského jazyka/translation into English,
German and Slovak languages: REELS, s. r. o., Stephanie Staffen, Radoslav Čambal

Publikácia je recenzovaná/publication is reviewed

Za jazykovú úpravu príspevkov zodpovedajú autori/the Authors are responsible for their contributions

Grafická úprava/Graphic design
Matúš Lányi

Tlač/Print

Vydalo/Published by: Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum, Bratislava 2015
Náklad/Numbers of the copies: 350 kusov

© Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum/Slovak National Museum-Archaeological Museum 2015

ISBN 978-80-8060-365-6
ISSN 1336-6637

ZBORNÍK SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO MÚZEA CIX – 2015 ARCHEOLÓGIA 25

OBSAH / INHALT

TOMÁŠ KOLON:

- 11 NÁLEZ DISKOVITÉHO MLATU A MLATU SO ŽLIABKOM ZO ŠPAČINIEC
18 DISCOVERY OF A DISC MACEHEAD AND A GROOVED SLEDGEHAMMER FROM ŠPAČINCE

JANA MELLNEROVÁ ŠUTEKOVÁ – PAVOL JELÍNEK – JANA HLAVATÁ – DANIEL KENDRALA:

- 19 SÍDLISKOVÝ OBJEKT WIESELBURSKEJ KULTÚRY V BRATISLAVE-RUSOVCIACH
28 EIN SIEDLUNGSOBJEKT DER WIESELBURG-KULTUR IN BRATISLAVA-RUSOVCE

SIMONA SLIACKA:

- 31 KOLEKCIA DROBNÝCH BRONZOVÝCH ŠPERKOV Z LISOVSKÉJ JASKYNE
35 EINE KOLLEKTION VON KLEINEM BRONZESCHMUCK AUS DER LISOVSKÁ HÖHLE

DAVID PARMA – BLANKA MIKULKOVÁ – MIROSLAV ŠMÍD – HANA NOHÁLOVÁ:

- 37 SÍDELNÍ AREÁLY STŘEDNÍ DOBY BRONZOVÉ Z DRNOVIC U VYŠKOVA
71 MIDDLE BRONZE AGE SETTLEMENT AREAS IN DRNOVICE, VYŠKOV COUNTY

ZOJA BENKOVSKY-PIVOVAROVA:

- 73 ZUR TERMINOLOGIE DER BRONZEZEITLICHEN HÜGELGRÄBERKULTUR IN MITTELEUROPA
87 K TERMINOLOGII MOHYLOVEJ KULTÚRY DOBY BRONZOVEJ V STREDNEJ EURÓPE

RADOSLAV ČAMBAL:

- 89 SÍDLISKO KALENDERBERSKEJ KULTÚRY V DUNAJSKEJ LUŽNEJ-NOVÝCH KOŠARISKÁCH
154 SIEDLUNG DER KALENDERBERG-KULTUR IN DUNAJSKÁ LUŽNÁ-NOVÉ KOŠARISKÁ

ALENA ŠEFČÁKOVÁ:

- 160 ANTROPOLOGICKÁ A ARCHEOZOOLOGICKÁ ANALÝZA NÁLEZU Z OBJEKTU 1/02
Z DUNAJSKEJ LUŽNEJ – NOVÝCH KOŠARÍSK (OKR. SENEC)

IGOR MURÍN:

- 161 INTERPRETATION OF GEOPHYSICAL SURVEY OF AN EARTHEN MOUND FOR ARCHAEOLOGICAL
PURPOSES, MOST PRI BRATISLAVE
169 INTERPRETÁCIA GEOFYZIKÁLNYCH MERANÍ (ZEMNÉHO NÁSYPU) PRE ARCHEOLOGICKÉ ÚČELY,
MOST PRI BRATISLAVE

MARTIN KVIETOK:

- 171 NOVÁ LOKALITA Z DOBY LATÉNSKEJ V PRIECHODE (OKR. BANSKÁ BYSTRICA) A JEJ POSTAVENIE
V ŠTRUKTÚRE OSÍDLENIA HORNÉHO POHRONIA
192 NEW LOCATION FROM THE LATÈNE PERIOD IN PRIECHOD (BANSKÁ BYSTRICA DISTRICT) AND ITS
STATUS IN THE SETTLEMENT STRUCTURE OF THE UPPER POHRONIE REGION

CHRISTOPH RÖTTGER:

- 195 ÜBERLEGUNGEN ZUR ZEITSTELLUNG DER MÜNZEN DER BIATEC-REIHE
209 CONSIDERATIONS ABOUT DATING THE COINS OF THE BIATEC-SERIES
POZNATKY O DATOVANÍ SÉRIÍ MINCÍ TYPU BIATEC

IGOR BAZOVSKÝ – MAGDA PICHLEROVÁ †:

- 211 RÍMSKA KAMENNÁ ARCHITEKTÚRA PRI IRKUTSKEJ ULICI V BRATISLAVE-RUSOVCIACH
232 RÖMISCHE STEINARCHITEKTUR BEI DER IRKUTSKÁ STRASSE IN BRATISLAVA-RUSOVCE

ANDREA NÁMEROVÁ:

- 233 NÁLEZ VOTÍVNEHO OLTÁRIKA Z KOVÁCSOVEJ ULICE V BRATISLAVE-RUSOVCIACH
238 FUND EINES VOTIVALTARS VON DER KOVÁCZOVÁ STRASSE IN BRATISLAVA-RUSOVCE

JÚLIUS VAVÁK:

- 239 KONIEC MORAVSKÉHO DÉMONA? PRÍSPEVOK K IDENTIFIKÁCI VÝJAVU NA VČASNOSTREDOVEKOM HONOSNOM OPASKU Z LOKALITY BŘECLAV – POHANSKO
254 THE END OF THE MORAVIAN DEMON? CONTRIBUTION TO THE IDENTIFICATION OF A SCENE ON AN EARLY MEDIEVAL OSTENTATIOUS BELT FROM THE BŘECLAV – POHANSKO LOCALITY

ZDENĚK FARKAŠ:

- 257 STREDOVEKÉ OPEVNENIE STARÝ ZÁMOK II PRI PEZINKU
295 DIE MITTELALTERLICHE BEFESTIGUNG STARÝ ZÁMOK II BEI PEZINOK

ZDENĚK FARKAŠ – IGOR CHOMA – ROMAN PAŠTEKA – RENÉ PUTIŠKA:

- 299 IDENTIFIKÁCIA MIESTA ULOŽENIA OSTATKOV KARDINÁLA PETRA PÁZMÁNYA A ARCIBISKUPA JURAJA LIPPAYA A NÁLEZ DEPOTU ZLATÝCH MINCÍ V KRYPTÁCH POD PRESBYTÉRIOM DÓMU SV. MARTINA V BRATISLAVE
311 IDENTIFIZIERUNG DES NIEDERLEGUNGSPLATZES DER RELIQUIEN VON KARDINAL PETER PÁZMÁNY UND DES ERZBISCHOFES JURAJ LIPPAY UND EIN HORTFUND VON GOLDMÜNZEN IN DEN KRYPTEN UNTER DEM PRESBYTERIUM DES ST. MARTINS-DOM IN BRATISLAVA

KOLOKVIUM – KOLLOQUIUM

VLADIMÍR TURČAN:

- 313 TRINÁSTY ROČNÍK KOLOKVIÍ K OTÁZKAM RÍMSKO-GERMÁNSKEJ ARCHEOLÓGIE
314 DREIZEHNTER JAHRGANG DER KOLLOQUIEN ZU DEN FRAGEN DER RÖMISCH-GERMANISCHEN ARCHÄOLOGIE

KRISTIAN ELSCHKE:

- 315 KERAMIK VON „RÖMISCH-GERMANISCHEN“ NIEDERLASSUNGEN IN BRATISLAVA-DÚBRAVKA UND STUPAVA-MÁST (WESTSLOWAKEI)
338 KERAMIKA Z „RÍMSKO-GERMÁNSKYCH“ USADLOSTÍ V BRATISLAVE-DÚBRAVKE A V STUPAVE-MÁSTE (ZÁPADNÉ SLOVENSKO)

MAREK KALÁBEK:

- 339 GERMÁNSKÁ KERAMIKA V PŘÍKOPU ŘÍMSKÉHO TÁBORA V OLOMOUCI-NEŘEDÍNĚ
345 GERMANISCHE KERAMIK IM GRABEN DES RÖMISCHEN LAGERS IN OLOMOUC – NEŘETÍN

RADKA KNÁPEK – ONDREJ ŠEDO:

- 347 BARBARSKÁ KERAMIKA Z KONTEXTŮ SE STRATIGRAFICKÝMI VZTAHY K ŘÍMSKÉMU ZDIVU V TRATI NEURISSEN V MUŠOVĚ
376 KERAMIK DER BARBAREN VON KONTEXTEN MIT STRATIGRAPHISCHEN BEZIEHUNGEN ZUM RÖMISCHEN MAUERWERK IN DER FLUR NEURISSEN IN MUŠOV

JÁN RAJTÁR:

- 379 GERMÁNSKE NÁLEZY Z RÍMSKEHO DREVOZEMNÉHO TÁBORA V IŽI
395 DIE GERMANISCHEN FUNDE AUS DEM RÖMISCHEN HOLZ-ERDE-LAGER IN IŽA

VLADIMÍR VARSÍK – TITUS KOLNÍK:

- 401 KERAMIKA Z HLAVNEJ BUDOVY V CÍFERI-PÁCI
411 KERAMIK VOM HAUPTGEBÄUDE IN CÍFER-PÁC

VLADIMÍR TURČAN:

- 413 GERMÁNSKA KERAMIKA Z ANTICKEJ REZIDENCIE V STUPAVE (VÝSKUM V ROKOCH 1987 – 2004)
421 GERMANISCHE KERAMIK AUS DER ANTISCHE REZIDENZ IN STUPAVA (FORSCHUNGEN IN JAHREN 1987 – 2004)

- 423 RECENZIE – BESPRECHUNGEN

GERMÁNSKA KERAMIKA Z ANTICKEJ REZIDENCIE V STUPAVE (VÝSKUM V ROKOCH 1987 – 2004)

VLADIMÍR TURČAN

Keywords: Roman period, Stupava, Germanic pottery

Abstract: *Germanic pottery from an ancient residence in Stupava (research from 1987 to 2004).* Alongside ancient pottery, Germanic pottery was also found in the ancient complex of buildings in Stupava (Slovakia). In terms of shape and manufacturing technology, it matches pottery found in surrounding barbarian settlements.

Z výskumu antického stavebného komplexu v polohe Kopce (tiež Kopec), ležiacej nad Stupavou (okr. Malacky), realizovaného postupne viacerými bádateľmi (k dejinám vykopávok pozri: *Turčan 2011a*, 45-48), pochádza veľké množstvo mobilných nálezov, medzi ktorými samozrejme dominuje hrnčiarska produkcia. Pre datovanie tohto komplexu má význam predovšetkým provinciálne-rímska keramika, ktorá je spolu so stavebnou kolkovanou keramikou (*Turčan 2011b*, 25-29) a mincami základnou oporou pre riešenie chronologických otázok. Početne je však zastúpená aj domáca, germánska keramika. Podobne, ako doklady antického hrnčiarstva, je aj barbarská keramika väčšinou v značne zlomkovitom stave. Len výnimočne možno zreštaurovať celé nádoby, resp. aspoň kresbovo zrekonštruovať ich profiláciu.

Prítomnosť germánskej keramiky na lokalite zaregistroval už A. Gnirs, ktorý ako prvý bádateľ realizoval na lokalite výkopy. Všimol si, že črepy z nádob domácej proveniencie sú zdobené geometrickým ornamentom, aplikovaným rytím a vypichávaním (*Gnirs 1929-1930*, 34). Bližšie sa keramikou z Gnirsových výskumov zaoberala L. Horáková-Jansová, ktorá publikovala spolu 10 kusov barbarských črepov. Túto keramiku charakterizovala ako remeselne hrubo opracovanú, vyrobenú v ruku a s rôznym sfarbením. Zároveň uviedla, že je v porovnaní s antickým hrnčiarskym tovarom zastúpená menej a čo treba dodatočne podčiarknuť, konštatovala absenciu nálezov datovateľných do 1. storočia pred n. l. (*Horáková-Jansová 1929-1930*, 42-45, obr. 26).

Počiatkom 40tych rokov 20. storočia sa na lokalitu vrátil V. Ondrouch. Uskutočnil plošne rozsiahly odkryv a získal zodpovedajúce množstvo archeologických artefaktov. Vo svojich publikáciách síce zverejnil aj germánsku keramiku, ale podrobnejšie sa s ňou nezaoberal (*Ondrouch 1940-41*, 96; *1945-46*, 103-106, obr. 5, 6). Ďalší výskum na lokalite bol pod vedením E. Kraskovskej realizovaný v 70tych rokoch 20. storočia (*Bujna 1976*, 494-541; *Kraskovská 1979*, 33-49; *Kraskovská 1982*, 51-73). V tejto etape sa podarilo rozšíriť znalosti o stavebnom vývoji lokality a získať rozsiahly nálezový fond, v ktorom tvorí domáca keramika významnú zložku. Je samozrejme možné, že počas predchádzajúcich výskumov sa tejto kategórii pamiatok nevenovala dostatočná pozornosť, takže pomerne veľké množstvo germánskej keramiky pochádzajúcej z vrstiev nemusí byť prekvapujúce. Autori ju rozdelili do dvoch skupín. Do prvej skupiny zaradili hrnčiarske výrobky z jemného a drobnozrnného materiálu, pomerne kvalitne remeselne vypracovaného a do tvrda vypáleného, sivej až čiernej farby, často s tuhovaným či lešteným povrchom. Išlo zväčša o hrncovité nádoby zdobené rytým ornamentom. Druhú skupinu tvorí hrubšia keramika sivého až hnedého sfarbenia s drsnejším, niekedy „prihladeným“ povrchom. Ako výzdoba boli aplikované ryté geometrické motívy, vrypy a odtlačky prstov (*Bujna 1976*, 509; *Hečková 1986*, 389; *Kraskovská 1982*, 70).

Na prelome 80/90tych rokov minulého storočia bol pod vedením autora tohto príspevku výskum obnovený a prebiehal bez prestávky 15 rokov. Výskumom bola detailne preskúmaná hlavná budova (v terminológii V. Ondroucha veliteľská budova, resp. veliteľský dom; *Ondrouch 1945-46*, 4n.) a k nej príslušné plochy. Výsledkom bolo okrem získania nových zásadných terénnych poznatkov k urbanistickému vývoju (*Turčan 2012*, 419n.) aj podstatné rozšírenie fondu mobilných nálezov, medzi ktorými, podobne ako u prechádzajúcich výskumov, dominuje keramika. Napriek tomu, že vzhľadom aj na vyššie spomenuté predchádzajúce výskumné aktivity pochádza drvivá väčšina materiálu zo sekundárnych, resp. terciálnych polôh, prispievajú výraznou mierou k riešeniu chronologických otázok i poznaniu historického pozadia vzniku a vývoju tohto stavebného komplexu.

Existencia stavebného komplexu v polohe Kopce bola základným kritériom pre vypracovanie modelu vývoja osídlenia v stupavskom regióne. V podstate možno hovoriť o troch etapách (*Turčan 2012*, 419-427):

- 1/ doba pred vybudovaním rezidencie
- 2/ doba funkčnosti rezidencie
- 3/ doba po zániku rezidencie

Z najstaršieho horizontu boli preskúmané štyri zahĺbené objekty. Z ich výplní pochádza takmer výlučne v ruke robená barbarská keramika. Hoci zo žiadneho objektu nie je k dispozícii reprezentatívnejší súbor črepového materiálu, získané fragmenty umožňujú nájsť analógie v nálezovom inventári objektov v okolitom regióne. Sú to predovšetkým ostro profilované poháre na nôžke (obr. 1: 1, 3). Podobný tvar poznáme z kniežacieho hrobu v Zohore, ktorý v roku 2010 preskúmal K. Elschek. Podľa tohto bádateľa plnili poháre reprezentačnú funkciu (*Elschek 2014*, 121, obr. 8: 3). V zmienenom funerálnom súbore sú zastúpené aj misky s valcovitou alebo mierne roztvorenou hornou časťou (*Elschek 2014*, obr. 8: 4, 5). Nachádzame ich aj vo výplni jedného z objektov v Stupave – Kopce (obr. 1: 6). Misky boli takisto aj súčasťou výplne germánskeho sídliskového objektu 2 v Stupave, poloha Urbárske sedliská (*Vrba 2007*, 163, Fig. 11: 3, 4). Obaja autori sa zhodujú v časovom zaradení uvedených nálezových celkov. K. Elschek datuje hrob v Zohore do mladšieho úseku stupňa B2 (*Elschek 2014*, 121), E. Vrba aj na základe výsledkov analýzy C_{14} zaraďuje objekt v polohe Urbárske sedliská do prvého, resp. počiatku druhého storočia (*Vrba 2007*, 163). Tomuto datovaniu nebráni ani hrncovitá šálka s páskovým uchom sformovaného do trojuholníkovej formy (obr. 1: 2). Ide o tvar, ktorý pravdepodobne korení v prostredí przeworskej kultúry, odkiaľ sa v horizonte B2 rozširuje do okolitých kultúrnych okruhov (*Hornik/Jílek 2014*, 211-213, obr. 8: 5). Možno konštatovať, že paleta zastúpených tvarov plne korešponduje s náplňou horizontu B2, ako ju charakterizoval J. Tejral (*Tejral 2008*, 72, 73). Možnosť synchronizovať nálezy, pochádzajúce z polohy Kopec s vyššie spomenutými celkami v mikroregióne upresňuje v základných obrysoch sídelný obraz regiónu v staršej dobe rímskej, ktorý bude ďalším výskumom nepochybne dopĺňaný a konkretizovaný.

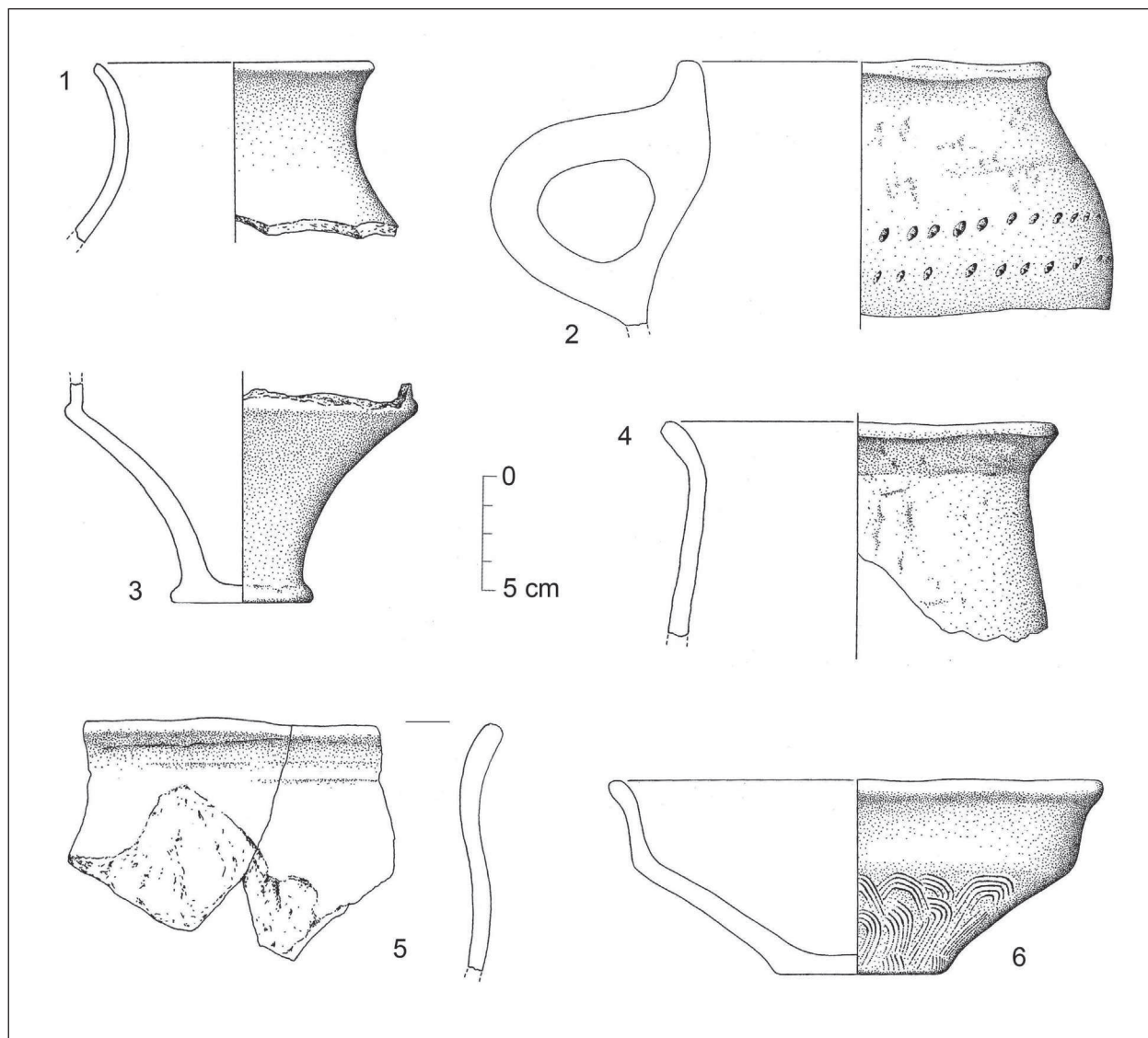
Prevažná väčšina keramických nálezov pochádza z vrstiev, ktorými boli prekryté základy antických stavieb, resp. z výplne ich negatívov. Vzhľadom na to, že plocha bola dlhodobo obrábaná a neskôr tu boli realizované spomenuté archeologické výskumy, ide o nálezy zo sekundárnych, resp. terciálnych pozícií. Časť tohto črepového materiálu môže pochádzať z horizontu vyššie uvedeného germánskeho sídliska a do zásypových vrstiev sa dostala neskoršou antropogénnou činnosťou (vrátane stavebnej činnosti v antike). Treba uviesť, že v čase budovania najstaršieho antického komplexu (fáza I; *Turčan 2012*, 419-421) nedochádzalo k zmenám v germánskom hrnciarstve po stránke technologickej ani tvarovej. Napr. spomenuté misky s valcovitou hornou časťou, doložené v I. horizonte (obr. 1: 6) bežne sprevádzali inventár germánskych domácností až do 3. storočia (*Elschek 2014*, 121; *Varsik 2011*, 56, obr. 24). Ich prítomnosť v zásypových vrstvách stupavského komplexu (obr. 2: 1, 4, 7, 9) preto nemôže slúžiť ako chronologicky určujúci tvar. Istú opatrnosť si vyžaduje aj definovanie náplne záverečnej fázy osídlenia. Je pravdepodobné, že po opustení komplexu sa vo vnútri opevnenia pohybovali Germáni z okolitých osád s cieľom zmocniť sa artefaktov, zanechaných pôvodným obyvateľstvom, ako signalizuje ohnisko s germánskou keramikou, zistené na deštrukcii interiérovej dlážky v miestnosti BVI (podľa členenia V. Ondroucha; *Bujna 1976*, 498). Mohli tu ponechať črepový materiál, ktorý nereprezentuje pôvodné – hoci pravdepodobne takisto barbarské – obyvateľstvo usadlosti.

Keramika zo zásypových vrstiev bola nájdená prevažne v fragmentárnom stave. Vo väčšine prípadov preto nebolo možné zreštaurovať, resp. aspoň kresbovo rekonštruovať celé profilácie a teda ani výšku nádob. Dá sa však konštatovať, že väčšina fragmentov pochádza z hrncovitých, esovite profilovaných tvarov so zaobleným, väčšinou von vytiahnutým ústím. Z uvedených príčin preto nie možné súbor rozčleniť na hrnce a terinové tvary, v podstate však ich tvarová náplň zapadá do typológií, vypracovaných pre tento druh keramiky (*Pernička 1966*, 41nn; *Droberjar 1997*, 94nn).

Z chronologického hľadiska si snáď zaslúži pozornosť tvar, pri ktorom je hrdlo odčlenené obvodovou ryhou (obr. 3: 1). Analogicky profilovanú urnu z Bešeňova zaradil T. Kolník do polovice 2. storočia (*Kolník 1961*, 263, tab. XIII: 85a).

Za teriny možno označiť niektoré exempláre, vykazujúcu výrazne väčšiu šírku max. vydutia oproti priemeru ústia (obr. 2: 16; 3: 1, 5; 4: 5, 10). Niektoré iné exempláre sa snáď hlásia k hrncom s esovitou profiláciou (obr. 2: 16; 3: 2, 7, 8; 4: 1, 2, 4, 6), resp. k tvarom s lomenými stenami (obr. 3: 3; 4: 8, 9, 11). Ostrejšie profilované nádoby zrejme korenia v przeworskom prostredí a sú datované k počiatku doby rímskej (*Droberjar 1995*, 22, 23; *Pernička 1966*, 45, 46). Ďalšia skupina hrncov s plecami, odsadenými od hrdla lištou (obr. 3: 1, 4) sa nachádza vo výplniach sídliskových objektov, datovaných do priebehu celého 2. storočia (*Varsik 2011*, 63, 64).

V stupavských nálezoch nie sú výnimočné ani pohárovité tvary (obr. 2: 15; 3: 3), hoci vzhľadom na fragmentárnosť keramického inventára ich zrejme nie je možné vždy identifikovať. Nemožno vylúčiť ich datovanie

Obr. 1 Stupava – poloha Kopec. Výber keramiky z 1. horizontu (obdobie pred vybudovaním antického komplexu).
 Abb. 1 Stupava – Flur Kopec. Keramikauswahl des 1. Horizontes (Zeit vor der Errichtung des antiken Baukomplexes).

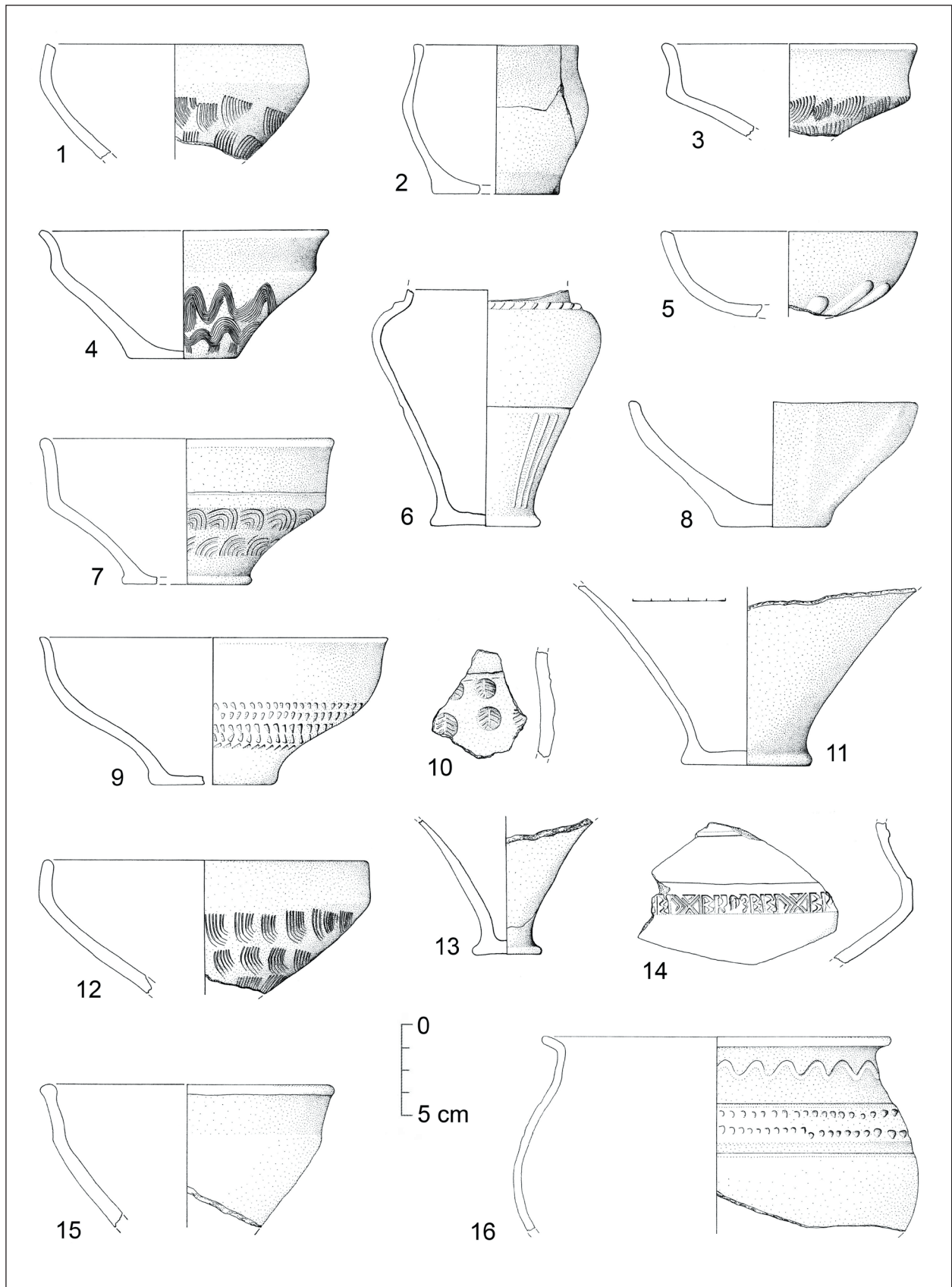
do 3. storočia (Varsik 2011, 111). V inventári nechýbajú ani vázovité tvary (obr. 2: 6; 3: 4), z nich za pozornosť stojí dvojkonický tvar s dvoma plastickými obvodovými rebrami, medzi ktorými je umiestnená krokvicová výzdoba (obr. 3: 3). Tento nezvyklý typ nádob považuje J. Zeman za doklad cudzieho hrnčiarstva. Na pohrebisku v Kostelci na Hané bol nájdený v hrobe 47 v sprievode dvoch jednodielnych podviazaných železných spôn, ktorých najskorší výskyt možno datovať ku koncu 2. storočia s ťažiskom v storočí nasledujúcom (Zeman 1961, 28, 228, obr. 8: Aa).

Misky sú okrem spomenutých tvarov s valcovitou hornou časťou zastúpené esovite profilovanými tvarmi v hornej časti buď otvorenými (obr. 2: 5, 8, 9, 15; 3: 6) alebo vťahnutými (obr. 2: 1, 12). Vyskytujú sa počas celej doby rímskej bez výraznejších tvarových zmien (Elschek 2005, 257; Varsik 2011, 54), podobne ako tvary (obr. 4: 9), označené V. Varsikom za drobné šálky (Varsik 2011, 57, obr. 24: f). Jednoduché tvary s mierne dnu vťahnutým ústím (obr. 2: 8) datuje R. M. Pernička do vícemilického stupňa (Pernička 1971, 135). Do obdobia pred markomanskými vojnami tento tvar zaraďuje aj nálezový kontext výplne sídliskového objektu v Stupave – Urbárske sedliská (Turčan 1985, 109, obr. 3: 8). Z areálu stavebného komplexu pochádzajú tiež hlboké misky so zalomeným telom (obr. 4: 8), aké J. Beljak podľa nálezových kontextov z chaty 01 v Štúrove datuje do druhej polovice 2. storočia (Beljak 2010, 145, obr. 6: 2). V stupavskom inventári sa objavujú aj polguľovité misky so širokým, lúčovite sa rozbiehajúcim žliabkovaním na dne (obr. 2: 5). Považované sú za infiltráciu z przeworskej kultúry v stupňoch B2 a B2/C1 (Varsik 2011, 81). Do neskoršej fázy B₂ datujú predmetné misky aj iní bádatelia (Tejral 1971, 68; Jílek/Kuča/Sojková 2011, 247; Pernička 1966, 53-55).

Výzdobné motívy, aplikované na keramike, sa nevymykajú z rámca motívov a aplikačných techník nanášania na povrch nádob, aké poznáme z iných lokalít. Vyskytuje sa ryhovanie v tvare obežnej vlnice (obr. 2: 4), vrypy nechtom (obr. 4: 5, 6, 10), zväzky rytých poloblúčikov (obr. 2: 1, 7, 12; 3: 2 4: 5, 10), krátke šikmé ryté záseky (obr. 2: 9; 3: 5), vpichy (obr. 1: 2), žliabkovanie (obr. 2: 6; 3: 7), výnimočne barbotino (obr. 4: 7) a samozrejme kombinácie týchto

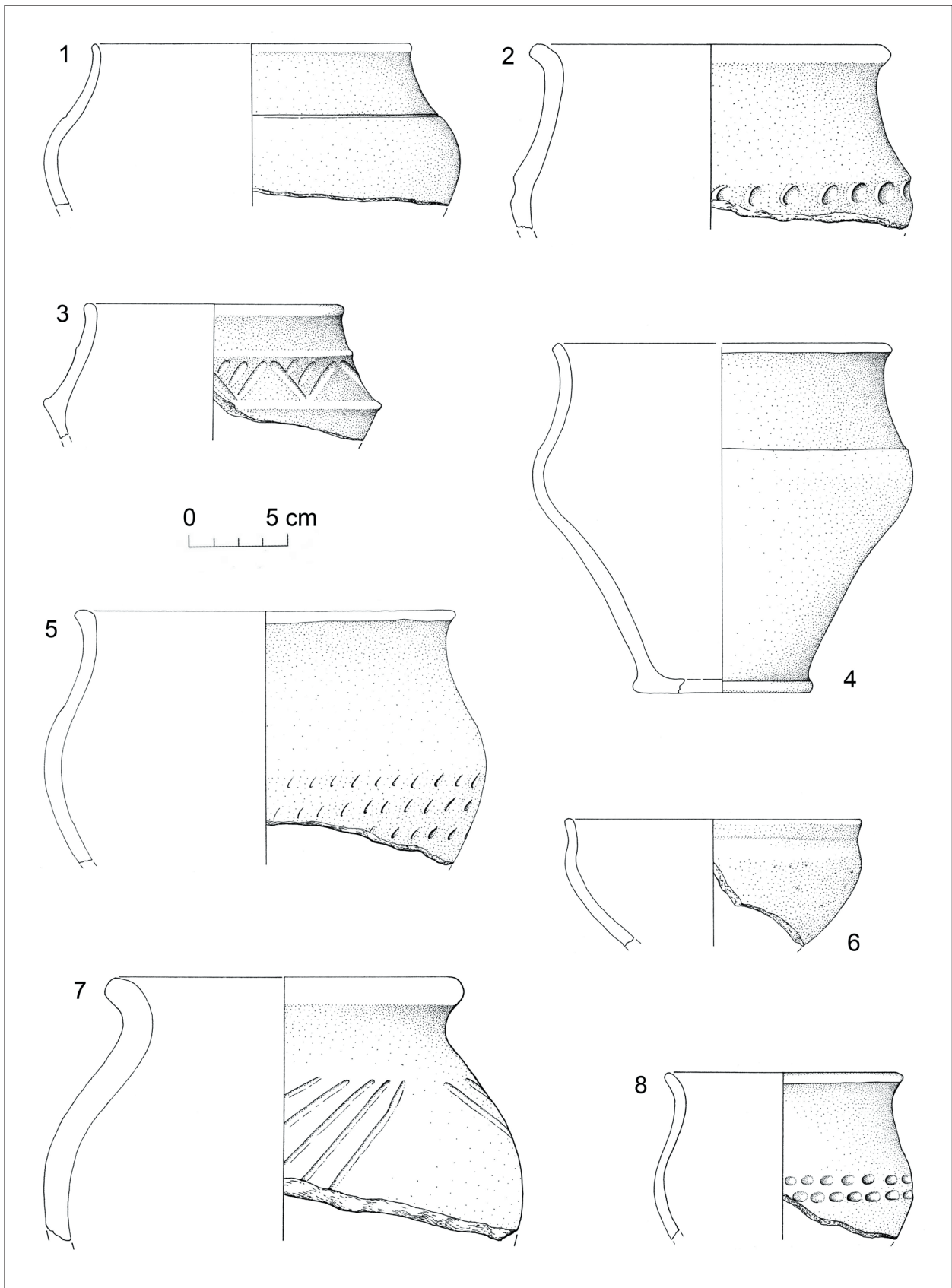
motívov. Upozorníť snáď možno na črep zdobený kolkovaním (obr. 2: 10). Pravdepodobne ide o imitáciu panónskej keramiky s výskytom od polovice 2. storočia do počiatku storočia nasledujúceho (Žaár/Poláková/Bielich 2009, 309). Kolkovaná keramika sa vyskytla aj na germánskom pohrebisku z mladšej doby rímskej v Očkove, ktorého počiatok T. Kolník datuje do raného 3. storočia (Kolník 1956, 271, 276, tab. IX: 19, 22). Motív kruhového kolku s motívom vetvičky je známy zo Zlechova, kde črep s toto výzdobou datuje T. Zeman do mladšej doby rímskej z doznívaním až v 5. storočí (Zeman 2004, 211, 213, Abb. 2: 4).

Z obdobia po opustení areálu pôvodným obyvateľstvom je k dispozícii niekoľko črepov provinciálnej proveniencie (obr. 2: 14, 16). Ich prítomnosť zrejme súvisí s migračnými presunmi na konci doby rímskej. Je však veľmi málo pravdepodobné, že by boli dokladom krátkodobej prítomnosti provinciálneho romanizovaného obyvateľstva pri exode na západ, resp. juhozápad. Oprávnenejší je predpoklad, že Bratislavskou bránou prechádzala skupina barbarov, ktorí sa predtým dostali do kontaktu s provinciálnou kultúrou a niektoré antické artefakty transportovali so sebou. Konkrétne možno uvažovať o okolí Arrabony, kde boli na prelome 4./5. storočia vyrábané dvojkónické nádoby, zdobené horizontálnym pásom reliéfnej kolkovanej výzdoby (Rypka 2006, 241-247), kam sa bez pochyb hlási aj stupavský fragment z tela (obr. 2: 14).

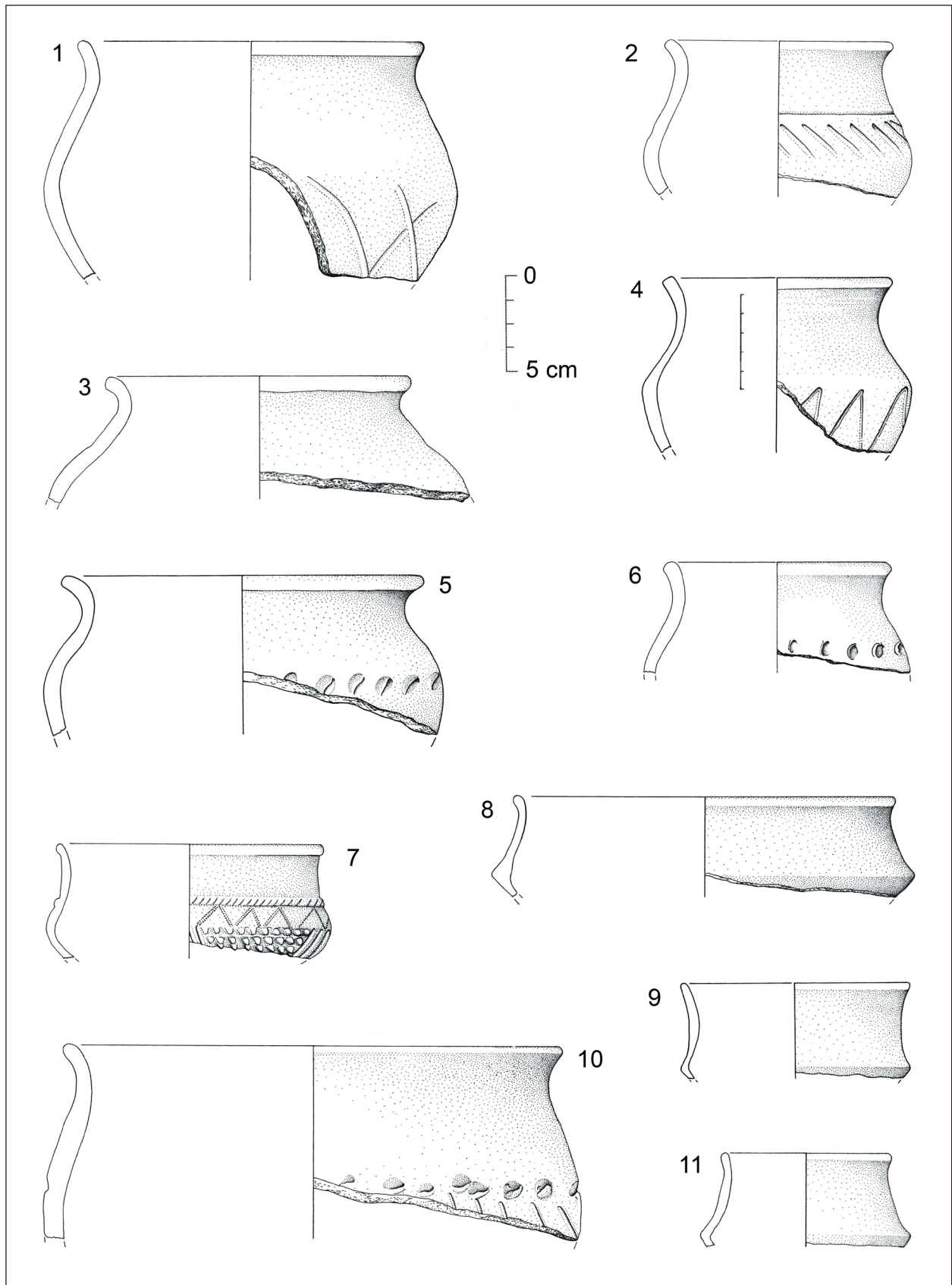

Obr. 2 Stupava – poloha Kopec. Výber germánskej a provinciálnej (14, 15) keramiky.

Abb. 2 Stupava – Flur Kopec. Auswahl der germanischen und provincial-römischen (14, 15) Keramik.

Obr. 3 Stupava – poloha Kopec. Výber germánskej keramiky.
 Abb. 3 Stupava – Flur Kopec. Auswahl der germanischen Keramik.

Obr. 4 Stupava – poloha Kopec. Výber germánskej keramiky.
 Abb. 4 Stupava – Flur Kopec. Auswahl der germanischen Keramik.

LITERATÚRA

- Beljak 2010* – J. Beljak: Germánske osídlenie v Štúrove a na dolnom Pohroní v staršej dobe rímskej. Zbor. SNM 104, Arch. 20, 141-173.
- Bujna 1976* – J. Bujna: Revízný výskum rímskej stanice v Stupave (okres Bratislava-vidiek) v roku 1974. Arch. Rozhledy 28, 1976, 494-514.
- Droberjar 1995* – E. Droberjar: Zur Frage der ältesten germanischen und römischen Siedlungsfunde in Mähren. In: J. Tejral/K. Pieta/J. Rajtár (Hrs.): Kelten, Germanen, Römer. Brno – Nitra 1955, 21-37.
- Droberjar 1997* – E. Droberjar: Studien zu den germanischen Siedlungen der älteren römischen Kaiserzeit in Mähren. Pragae 1997.
- Elschek 2005* – K. Elschek: Bratislava-Devínska Nová Ves, objekt 3/1996 a Láb (okr. Malacky), objekty 1 – 2/1997. Zbor. SNM 99, Arch. 15, 2005, 255-274.
- Elschek 2014* – K. Elschek: Zohor v dobe rímskej. Nový germánsky kniežací hrob a žiarové pohrebiská na Záhorí. In: B. Komoróczy (ed.): Sociální diferenciace barbarských komunit ve světle nových hrobových, sídlištních a sběrových nálezů (Archeologie barbarů 2011). Brno 2014, 113-131.
- Gnirs 1929-1930* – A. Gnirs: Výkopy na římském táboru ve Stupavě. ZprStAÚ II/III, 1929-1930, 29-37.
- Hečková 1986* – J. Hečková: Römischer Baukomplex in Stupava. Arch. Rozhledy 38, 1986, 378-394.
- Horáková-Jansová 1929-1930* – L. Horáková-Jansová: Terra sigillata a římská keramika ze Stupavy. ZprStAÚ II/III, 1929-1930, 37-45.
- Hornik/Jílek 2014* – P. Hornik/J. Jílek: Sídlíště z časně doby římské v Plotištích nad Labem, okr. Hradec Králové. In: B. Komoróczy (ed.): Sociální diferenciace barbarských komunit ve světle nových hrobových, sídlištních a sběrových nálezů (Archeologie barbarů 2011). Brno 2014, 181-219.
- Jílek/Kuča/Sojková 2011* – J. Jílek/M. Kuča/T. Sojková: Pohřebiště z doby římské ve Velaticích. Slov. Arch. 59, 2011, 235-309.
- Kolník 1956* – T. Kolník: Popolnicové pohrebisko z mladšej doby rímskej a počiatku sťahovania národov v Očkove pri Piešťanoch (Výskum 1953 a 1955). Slov. Arch. 4, 1956, 233-300.
- Kolník 1961* – T. Kolník: Pohrebisko v Bešeňove. Slov. Arch. 9, 1961, 219-300.
- Kraskovská 1979* – E. Kraskovská: Revízný výskum rímskej stanice v Stupave v roku 1977. Zbor. SNM 73, Hist. 19, 1982, 33-49.
- Kraskovská 1982* – E. Kraskovská: Revízný výskum rímskej stanice v Stupave v rokoch 1978 a 1979. Zbor. SNM 76, Hist. 22, 1982, 51-73.
- Ondrouch 1941-42* – V. Ondrouch: Rímska stanica v Stupave a rímske stavebné stopy v Pajštúne. Hist. Slov. 1-2, 1940-41, 4-107.
- Ondrouch 1945-46* – V. Ondrouch: Rímske stanice v Stupave a v Pajštúne. Hist. Slov. 3-4, 1945-46, 1-58.
- Pernička 1966* – R. M. Pernička. Die Keramik der älteren römischen Kaiserzeit in Mähren. Brno 1966.
- Pernička 1971* – R. M. Pernička: K rekonstrukci vývoje keramiky v době římské na Moravě. Sborník Prací Fil. Fak. Brno E 16, 1971, 133-146.
- Rypka 2007* – L. Rypka: Několik poznámek k nálezům římsko-provinciální glazované nádoby z Lužice nad Vltavou, okr. Mělník. In: E. Droberjar/O. Chvojka (zost.): Archeologie barbarů 2006. Příspěvky z II. protohistorické konference České Budějovice, 21. – 24. 11. 2006. Archeologické výzkumy v jižních Čechách. Supplementum 3, svazek I. České Budějovice 2007, 241-247.
- Tejral 1971* – J. Tejral: Příspěvek k datování moravských hrobových nálezů ze sklonku starší a z počátku mladší doby římské. Slov. Arch. 19, 1971, 27-93.
- Tejral 2008* – J. Tejral: Ke zvláštnostem sídlištního vývoje v době římské na území severně od středního Dunaje. In: E. Droberjar/B. Komoróczy/D. Vachútová (edd.): Barbarské sídliště. Chronologické, ekonomické a historické aspekty jejich vývoje ve světle nových archeologických výzkumů. Brno 2008, 67-98.
- Turčan 1985* – V. Turčan: Germánsky výrobný objekt zo Stupavy. Zbor. SNM 79, Hist. 25, 1985, 93-116.
- Turčan 2009* – V. Turčan: Zázemie rímskej stanice v Stupave. In: M. Karwowski/E. Droberjar (eds.): Archeologia Barbarzyńców 2008: powiązania i kontakty w świecie barbarzyńskim. Materiały z IV Protohistorycznej Konferencji Sanok, 13-17 października 2008. Rzeszów 2009, 229-336.
- Turčan 2011a* – V. Turčan: Stupava v praveku a súčasnej dobe dejinnej. In: A. Hrnko a kol.: Mesto Stupava v minulosti a dnes. Bratislava 2011, 25-80.
- Turčan 2011b* – V. Turčan: Nálezy kolkovanej stavebnej keramiky z rímskej stanice v Stupave z výskumov v rokoch 1987 až 2004. In: P. Nagy/M. Čurný (zost.): Laterārius. Dejiny tehliarstva na Slovensku. Bratislava 2011, 25-29.

Turčan 2012 – V. Turčan: Ein Baukomplex aus der römischen Kaiserzeit in Stupava. Ein Konzept der Bauentwicklung. In: G. Březinová/V. Varsík (zost.): Archeológia na prahu histórie. K životnému jubileu Karla Pietu. Nitra 2012, 419-427.

Varsík 2011 – V. Varsík: Germánske osídlenie na východnom predpolí Bratislavy. Nitra 2011.

Vrba 2007 – E. Vrba: Summary Report of the 2002 Excavations at Urbárske Sedliská. Zbor. SNM 101, Arch. 17, 2007, 127-174.

Zeman 1961 – J. Zeman: Severní Morava v mladší době římské. Problémy osídlení ve světle rozboru pohřebiště z Kostelce na Hané. Praha 1961.

Zeman 2004 – T. Zeman: Germanische Keramik mit Stempelverzierung aus Zlechov. Časopis Moravského Zemského Mus. Sci. Soc. 89, 2004, 207-217.

Žaár/Poláková/Bielich 2009 – O. Žaár/Z. Poláková/M. Bielich: Nálezy z mladšej doby rímskej z Veľkého Zálužia. Zbor. SNM 103, Arch. 19, 2009, 295-316.

GERMANISCHE KERAMIK AUS DER ANTISCHE REZIDENZ IN STUPAVA (FORSCHUNGEN IN JAHREN 1987 – 2004)

VLADIMÍR TURČAN

Von der Grabungen des antiken Komplexes in Stupava-Lage Kopec (Slowakei, Bez. Malacky), welche mit Unterbrechungen durch mehrere Forscher realisiert wurden, stammt außer anderen eine große Menge von barbarischer Keramik. Die Funde sind sehr bruchstückhaft, was auch beim Fundmaterial von der Grabung in den J. 1987-2004 gültig ist. Die Anwesenheit germanischer Keramik von der Fundstelle haben mehrere Forscher wahrgenommen, die die vorherigen Untersuchungen realisierten. Die Mehrzahl der Scherben stammt von sekundären, bzw. tertiären Lagen. Das Grundkriterium für die Ausarbeitung eines Modells der Siedlungsentwicklung war die Existenz des antiken Baukomplexes.

Man kann von drei Etappen sprechen: 1/ Zeit vor der Errichtung der Residenz; 2/ Zeit der Funktionalität der Residenz; 3/ Zeit nach dem Niedergang der Residenz.

Zur ältesten Etappe gehören vier untersuchte eingetiefte germanische Objekte. Die Keramik aus ihren Verfüllungen (Abb. 1) korrespondiert mit dem Inhalt einiger Siedlungs- und Grabkomplexe aus der Region, Dank diesem Umstand ist es möglich diesem Horizont in die Stufe B2 zu datieren.

Der Großteil der Funde stammt aus Schichten, die die Fundamente der antiken Mauern überdecken. In der germanischen Keramik überwiegen topfförmige und terrinenförmige Formen, es fehlen nicht einmal Schüsseln und vasenartige Formen (Abb. 2-4). Es fehlen auch Formen nicht, welche auch Bestandteil der Verfüllungen der erwähnten germanischen Objekten der 1. Etappe sind, da während der Ausbauphase der antiken Architektur es in der germanischen Töpferei zu keinerlei Änderungen kam, die vorangegangene Entwicklung wurde technologisch und den Formen nach fortgesetzt. Aus der Zeit nach dem Verlassen des Areals von der heimischen Bevölkerung (3. Etappe) stammen von hier auch einige Scherben von provinzial-römischer Provenienz (Abb. 2:14, 16), was mit den Migrationsverschiebungen am Ende der römischen Kaiserzeit zusammenhing. Es ist wahrscheinlich, dass das Bratislavaer-Tor eine Gruppe von Barbaren passierte, welche schon zuvor mit der provinzial-römischen Kultur in Kontakt kamen. Man kann von der Umgebung von Arrabona nachdenken, wo an der Wende des 4./5. Jh. doppelkonische Gefäße hergestellt wurden, die mit einem horizontalen Band von gestempelter Reliefverzierung verziert wurden, wohin auch das Fragment aus Stupava gehört (Abb. 2:14).

Vladimír Turčan

Archeologické múzeum SNM

Žižkova 12

P. O. BOX 13

810 06 Bratislava 16

vladimir.turcan@snm.sk